

on-line >>> www.alnari.rs
mail to >>> office@alnari.rs

Naziv originala:
Kate Furnivall
UNDER THE BLOOD-RED SKY

Copyright © 2008 by Kate Furnivall
Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje Alnari d.o.o.

ISBN 978-86-7710-697-3

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Srebrna mesečina

Kejt Fernival

Prevela Ljiljana Petrović Vesković

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2011.

Zahvalnica

Želela bih da zahvalim Džoan Dickinson i svima iz *Litl Brauna* za ispoljeni entuzijazam i divan umetnički doprinos. Naročitu zahvalnost dugujem Emi Stouns koja je svojim orlovskim okom tako vešto pregledala kompletan rukopis.

Ogromno hvala mom agentu Terezi Kris za obuzdavanje mojih neumerenosti i dragoceni uvid u samo srce knjige.

Takođe zahvaljujem Ali Sašniluk, ne samo za pomoć koju mi je pružila oko ruskog jezika već i za dublje razumevanje ruskog načina života u jednom uralskom selu i za ispravljanje mojih grešaka.

Na kraju bih želela da iskažem svoju ljubav i zahvalnost Normanu, za neposustajuće ohrabrenje i savete. To mi znači sve na svetu.

*Za Normana,
sa ljubavlju*

RADNI LOGOR DAVINSKI, SIBIR
FEBRUAR 1933

Zona. Tako su zvali logor.

Oko logora su se pružala dva reda guste bodljikave žice, iza kojih se nalazila visoka ograda sa osmatračnicama koje nikada nisu spavale. U umu Sofije Morozove to mesto se stopilo sa svim drugim omraženim vašljivim logorima u kojima je dotada bila. Tranzitni logori su bili najgori od svih. Oni bi ti samleli telo i prožderali dušu, a onda bi te ispljunuli u stočni kamion koji bi te prevezao do sledećeg logora. *Etapa*, tako se to zvalo, to beskrajno prebacivanje zatvorenika od jednog do drugog logora, sve dok u njihovim životima ne bi ostalo ni prijatelja, ni imovine, pa čak ni osećaja za vlastiti identitet. Ljudi su se postojano pretvarali u ništavilo. Zato što su oni tako želeli.

Rad predstavlja čin časti, hrabrosti i heroizma. Te reči su bile ispisane velikim gvozdenim slovima metar iznad kapija kaznenog logora Davinski. Kad god bi promarširala kroz tu kapiju, krećući ka dubinama sibirske tajge ili se vraćajući nazad na počinak, Sofija je čitala Staljinove reči koje su se nadvijale nad njom. Dvapat dnevno tokom punih deset godina, koliko je iznosila njena kazna, što je činilo ukupni zbir od preko sedam hiljada puta – naravno, pod uslovom da poživi toliko dugo, što je bilo malo verovatno. Da li će, nakon što sedam hiljada puta bude pročitala te reči, uspeti da poveruje da je prinudni rad zaista predstavljao *čin heroizma*? I da li će joj tada uopšte biti važno da li jeste ili nije verovala u to?

Dok se tog jutra probijala kroz arktički sneg i pomrčinu, sa još šest stotina zatvorenica svrstanih u parove u koloni koja je podsećala na ćutljivog vijugavog krokodila, Sofija je pljunula dok je prolazila ispod Staljinovih reči. Ali se njena pljuvačka zaledila pre nego što je dodirnula zemlju.

Kejt Fernival

„Dolazi mećava“, rekla je Sofija.

Sofija je imala neobičan dar da predvidi vremenske nepogode čak pola dana unapred. U vreme dok je živela blizu Petrograda, uopšte nije bila svesna tog dara, ali nebo tamo nije bilo ni približno tako visoko ni tako zastrašujuće prazno. A ovde, među tim šumama koje su pretile da je progutaju u jednom zalogaju, to je dolazilo nekako samo od sebe. Okrenula se prema mladoj ženi koja je sedela pored nje.

„Hajde, Ana, idi do stražara i reci im da spreme konopce.“

„Važi.“ Ana se ljupko osmehnula. „Tako ću bar imati izgovor da ogrejem šake nad njihovom vatrom.“ Ana je bila krhka i slabašna devojka čije su se usne lako širile u osmeh, ali su senke ispod njenih plavih očiju postale tako tamne da više nisu podsećale na podočnjake, već na modre podlive zarađene u nekoj tuči.

Sofija je brinula za svoju prijateljicu više nego što je želela da prizna, čak i pred samom sobom. Dok je posmatrala kako Ana topće stopalima po snegu kako bi ubrzala krvotok, obuzela ju je još veća strepnja.

„Postaraj se da oni bezumni kopilani shvate šta im govoriš“, dobacila je Nina, Ukrajinka širokih kukova koja je vitlala čekićem bolje nego bilo koja druga robijašica. „Ne želim da naša brigada još nekog izgubi u mećavi. Potreban nam je svaki par ruku ako nameravamo da sagradimo taj prokleti put.“

Kada bi počela mećava i kada se ništa pod milim bogom ne bi videlo, zatvorenice bi bile vezane konopcima i poterane preko duge deonice koja je vodila nazad ka logoru. Stražari ih nisu vezivali da ne bi mogle da pobjegnu, već da se greškom ne bi odvojile od kolone i smrzle se u snegu.

„Jebeš konopce“, frknula je Taša, žena koja je sedela kraj Sofije, ćuš-nuvši pramen masne tamne kose pod povezanu maramu. Taša je imala uzano lice, stisnute usne i iznenađujuće pogan jezik. „Da ti prokletnici imaju makar trunku zdravog razuma, rekli bi nam da batalimo posao i da se vratimo u one smrdljive straćare pre nego što počne mećava.“

Sofija je zamišljeno klimnula. „Tebi bi to svakako koristilo, Ana. Tako bi mogla bar malo da se odmoriš.“

„Ne brini za mene.“

„Moram da brinem.“

„Ne moraš. Danas mi dobro ide. Još malo pa ću sustići tvoj tempo, Nina. Bilo bi ti bolje da se pripaziš.“

Ana se vragolasto osmehnula i tri žene iz njene brigade su prasnule u grohotan smeh, ali je Sofija primetila da njenoj prijateljici nije promakao kradomičan pogled koji su razmenile. Boreći se sa novim napadom

kašlja, Ana je otpila gutalj popodnevnog čaja kako bi ublažila bolove u grlu. Doduše, to piće je teško zasluživalo da se nazove čajem. Bio je to gorak bučkuriš napravljen od borovih iglica i mahovine, koji je navodno štiti od skorbuta. Niko nije mogao sa sigurnošću da kaže da li je to bila istina ili puka izmišljotina koja je trebalo da ih navede da piju tu groznu smeđu tečnost, ali im je to pomagalo da bar nakratko zavaraju stomak i da potisnu osećaj gladi, a to je bilo najvažnije.

Četiri žene su, šćućurene jedna pored druge, sedele na oborenom borovom stablu, razgrćući sneg donovima svojih lapti, čizama napravljenih od meke brezove kore, i trudeći se da što bolje iskoriste polučasovni podnevni predah od neprekidnog dirinčenja. Sofija je zabacila glavu kako bi ublažila bol u ramenima i zagledala se u prazno belo nebo – nebo koje se tog dana spuštalo preko njih poput poklopca, pritiskajući ih svom težinom i otimajući im poslednje mrvice slobode. Dok je zurila u tu prazninu, osutila je kako joj u grudima ponovo plamti ona usijana kugla besa. Kakav je to život? Čak ni stoka ne zaslužuje da tako živi. Ali bes nije predstavljao odgovor. Bes je samo isisavao poslednje patetične ostatke snage iz njenih vena. Dobro je to znala. Pokušala je da potisne bes, ali je on odbijao da ode. I dalje se vukao za njom poput prebijenog pseta.

Svuđ oko njih, dokle god su njihove oči mogle da vide i dokle god je njihova mašta mogla da dosegne, pružale su se guste borove šume, nepregledno more drveća koje je prekrivalo čitavu severnu Rusiju, ogromno prostranstvo koje je drhtalo pod okovima snega i mraza. A one su pokušavale da probiju put kroz tu zaleđenu pustoš. Bilo je to otprilike kao da su pokušavale da iskopaju rudnik uglja čajnom kašičicom. Blagi gospode! Izgradnja puteva je predstavljala krvav posao, brutalan čak i pod najboljim mogućim okolnostima, ali u ovakvim uslovima, bez odgovarajuće opreme i na temperaturama koje su se spuštale na dvadeset ili trideset stepeni ispod tačke zamrzavanja, to je bio čist košmar. Lopate su pucale u rukama, šake su postajale crne, a dah se ledio u plućima.

„*Davaj!* Hajde, brže! Nazad na posao!“

Stražari su se tiskali oko mangala, izvikujući naređenja i ne odmićući se od dragocenog kruga toplote. Na izduženom komadu prokrčenog zemljišta koji je podsećao na strelu odapetu između bujnih stabala, gde je trebalo da nikne nov put, pogurene siluete su užurbano počele da navlače kapute i otrcane rukavice, prekrivajući svaki komadić gole kože. Kolektivni uzdah se vinuo u vazduh kao stub dima dok su brigade žena ponovo grabile čekiće i ašove.

Ana je prva ustala, kao da je želela dokazati da je kadra da ispuni normu, radnu kvotu koja je bila postavljena za taj dan. „Hajde, ti lenja...“, promrmljala je sebi u bradu.

Ali nije uspela da dovrši rečenicu. Počela je da se njiše, sa staklastim pogledom u plavim očima, i sigurno bi pala da se nije grčevito uhvatila za lopatu. Sofija je munjevito pritrčala i pridržala je. Osetila je kako Anino iznureno telo počinje da se trese dok joj je nov napad kašlja razdirao pluća. Brzo joj je prebacila krpu preko usta.

„Neće izdržati“, prošaptala je Taša. „Pluća su joj toliko sjeban...“

„Ćuti“, mrko je procedila Sofija.

Nina je ćutke potapšala Anu po ramenu. Sofija ju je nakon toga otpitala do njene deonice i pomogla joj da se popne na izdignutu površinu, a onda joj je pažljivo ćušnula lopatu u ruke. Tokom poslednjih mesec dana Ana nijednom nije uspela da se približi zacrtanoj normi, što je značilo da je u njenom sledovanju svakog dana bilo sve manje hrane. Sofija je nekoliko puta zamahnula lopatom, prebacujući kamenje umesto nje.

„Hvala ti“, rekla je Ana, brišući usta. „Sada se vrati svom poslu.“ Samouvereno se osmehnula. „Danas ćemo ranije krenuti kući. Pre nego što počne mećava.“

Sofija se zapanjeno zagledala u nju. *Kući*. Kako je to mesto mogla da smatra kućom?

„Sad mi je dobro“, odvažno je nastavila.

Sofija je pozelela da poviče, *Ne, nije ti dobro! Više ti nikad neće biti dobro!*

Ali se umesto toga zagledala u upale oči svoje prijateljice i srce joj se još više steglo od onoga što je pročitala u njima. Oh, Ana. Bila je krhka i sparušena kao grančica, iako je imala tek dvadeset osam godina. Bilo je prerano da umre. Bila je previše, previše mlada za smrt. U tom trenutku, na ledom okovanoj kamenitoj deonici prokrčenoj kroz sibirsku pustoš, Sofija je donela neumoljivu odluku. *Kunem ti se pred Bogom, Ana, izbaćiću te odavde. Pa makar me to koštalo života.*

~
2
~

Ubrzo je počela mećava, baš kao što je Sofija predvidela. Ali su stražari ovog puta ozbiljno shvatili njeno upozorenje, pa su na vreme vezali

pohabane ženske siluete u sivu kolonu nalik na krokodila i naredili im da krenu nazad ka logoru.

Staza je vijugala kroz nepreglednu tajgu u kojoj je bilo tako mračno kao da je bila noć, pored vitkih postrojenih borova nalik na stražare koji su po Staljinovoj zapovesti nadzirali taj iscrpljujući marš. Teški uzdasi koji su se iskradali iz ženskih grudi parali su šumsku tišinu, ispunjavajući je čudnim nemirom, dok su se umorna stopala vukla i posrtala preko izrovanih, snegom prekrivenih staza.

Sofija je mrzela tu šumu, što je bilo čudno, jer je ona najveći deo života provela na farmi i stoga je bila naviknuta na seoski život, za razliku od Ane koja je volela šumu i pripisivala joj magična svojstva, uprkos činjenici da je odrasla u gradu. A opet, možda ju je baš zato i volela. Sofija je odlično znala šta je šuma bila kadra da uradi. Mogla je da oseti kako joj džinovska stabla dahću za vrat poput pretećih utvara, dok su naslage snega klizile sa grana i obrušavale se na šumsko tlo, ispuštajući čudne prigušene zvuke od kojih su je podilazili žmarci. U takvim trenucima joj se činilo kao da šuma uzdiše.

Vetar je dobijao na snazi, krađuci poslednje ostatke toplote iz njihovih tela. Dok su se zajedno sa ostalim robijašicama probijale između ogromnih stabala, Sofija i Ana su zaklanjale lice od njegovog ledenog daha, još čvršće navlačeći maramu oko glave. Iznureno su grabile dalje, nogu pred nogu, privijajući se jedna uz drugu. To su verovatno radile zato da bi sačuvale i podelile poslednje tračke telesne toplote, ali je u tome bilo još nečega, nečega što je za obe bilo još važnije od puke borbe sa mrazom.

Njih dve su često razgovarale, ali se njihove priče nisu svodile na uobičajene žalopojke zbog bolova u leđima i polomljenih ašova, ili usputne opaske o tome koja brigada nije ostvarila normu. Njih dve su delile prave reči od kojih su tkale prave slike. Iskustva koja su sačinjavala svakodnevni život u logoru Davinski bila su tako brutalna da je bilo nemoguće pobeći od njih. Čak i kada bi zatvorile oči, te slike su ih i dalje proganjale, vršeći tako nemilosrdan pritisak na um i telo da bilo kakva druga misao nije uspevala da se probije unutra.

Sofija je još na samom početku shvatila da je u radnom logoru morala da živi iz minuta u minut, od zalogaja do zalogaja. Da je svaki trenutak morala da deli na sićušne deliće, ponavljajući u sebi da može da preživi taj komadić vremena. Samo tako je mogla da otaljava dan po dan. Na takvom mestu nije postojala ni prošlost ni budućnost, ništa osim sadašnjeg trenutka. Sofija je bila uverena da je to lagano i bolno izgladnjivanje duše predstavljalo jedini način da opstane u tom surovom okruženju.

Kejt Fernival

Ali je Ana imala drugačije ideje. Ona je prekršila sva Sofijina samonametnuta pravila, trudeći se da svaki dan učini podnošljivim. Da to učini svojim rečima. Svakog jutra dok su se probijale preko dvočasovne deonice koja je vodila ka Radnoj zoni i svake večeri dok su se iznureno vukle nazad ka logoru, njih dve su, pognute glave i pripijene, stvarale svoje slike, razmenjujući reči koje su podsećale na bodove na nekoj živopisnoj tapiseriji, sve dok pred njihovim očima ne bi ostali samo delikatno istkani prizori. Stražari, puške, vlažna hladna šuma i neumoljiva brutalnost logoraškog života počeli bi da se raspršuju poput ružnog sna, ostavljajući za sobom samo nejasnu izmaglicu koja je lebdela na samim rubovima svesti.

Niko to nije umeo da radi tako dobro kao Ana. Ona je terala reči da zaigraju. Dok je ispredala svoje priče, njen smeh je odisao čistim nepatvorenim užitkom. A zvuk tog smeha je bio tako redak i tako raskošan da bi ostale žene počele krišom da se okreću ka njima, ispuštajući uzdahe zavisti. Ana je zaneseno pričala o svom detinjstvu u Petrogradu pre revolucije i Sofija je iz dana u dan, iz meseca u mesec, iz godine u godinu, osećala kako se te reči i priče talože u njenim kostima, tiskajući se na mestima gde je njena srž još odavno usahla i ispunjavajući njene udove nekom preporođenom snagom dok je kopala kanale i zamahivala sekirom.

Ali su se stvari sada promenile. Kada je snežni vrtlog počeo da zasipa ramena žena koje su koračale ispred njih, Sofija je skrenula pogled ka Ani. Trebalo joj je puno vremena da se navikne na hućanje sibirskog vetra, ali je sada naučila da potisne taj zvuk, zajedno sa lavezom stražarskih pasa i jecajima mlade robijašice koja se vukla iza njih.

„Ana“, rekla je, pridržavajući konopac kojim su bile privezane, „hoćeš li ponovo da mi pričaš o Vasiliju?“

Ana se, uprkos svemu, osmehnula. Već na sam pomen Vasilijevog imena neka svetlost bi se zapalila u njoj, koliko god da je bila mokra i umorna i bolesna. Vasilij Djužejev, koji je bio dve godine stariji od Ane, bio je njen prijatelj iz detinjstva koje su zajedno proveli u Petrogradu, njen verni saputnik na javi i u snu. On je bio sin Svetlane i Grigorija Djužejeva, aristokrata koji su se družili sa Aninim ocem, i Sofija je sada osećala neumoljivu potrebu da sazna sve o njemu. *Apsolutno sve*. I to ne zarad pukog zadovoljstva – jer je, mada to nije želela da prizna, beskrajno uživala u Aninim pričama o Vasiliju. Njen motiv je ovog puta bio daleko dublji.

Sofija je još ranije donela odluku da Anu izvuče iz tog pakla pre nego što bude prekasno. Ako je želela da uspe u tome morala je da potraži nečiju pomoć, a Vasilij je bio jedini na koga je mogla da se osloni. Ali, da li će on biti voljan da joj pomogne? I da li će uopšte uspeti da ga pronade?

Na Aninim usnama je zaigrao tih zamišljen osmeh. Marama joj je bila obmotana oko glave i donjeg dela lica, otkrivajući samo oči koje su čkiljile na vetru. Ali je duboko u njima i dalje blistao osmeh dok je započinjala svoju priču.

„Bilo je to jednog bezbojnog dana, nalik ovom danas. Bila je zima, početak 1917. godine. Belo nebo i bela zemlja su se stapali u hrskavu ljušturu zamrznutu u nemom svetu. U vazduhu nije bilo ni daška vetra. Čulo se samo šljapkanje labuda koji se na svojim krupnim pljosnatim stopalima gegao preko zaleđenog jezera. Vasilij i ja smo tog dana izašli u šetnju, samo nas dvoje, umotani u toplu odeću. Naše krznene čizme su zadovoljno škripale dok smo trčali preko snega, pokušavajući da se zagrejemo.“

„Vasiliju, oдавde se vidi kupola Katedrale Svetog Isaka! Izgleda kao ogromna svetlucava grudva!, doviknula sam iz krošnje visokog javora. Oduvek sam volela da se pentram po drveću, a to stablo, smešteno pored jezera na imanju njegovog oca, u mojim očima je predstavljalo naročit izazov.“

„Napraviću ti sanke koje dolikuju Snežnoj Kraljici, obećao je on.“

„Da si samo mogla da vidiš kako je izgledao tog dana, Sofija. Oči su mu svetlucale poput ledenica koje su visile sa drveća dok je posmatrao kako se verem među ogromnim ogoljenim granama koje su se nadvijale nad travnjakom poput skeleta. Nijednom nije rekao 'Budi pažljiva!' ili 'To ne dolikuje jednoj dami!', kao što je obično govorila moja guvernanta Marija.“

„Tamo ćeš bar ostati suva!, doviknuo je, prasnuvši u smeh. 'I nećeš doći u iskušenje da izgaziš moje sanke tim velikim nezgrapnim stopalima pre nego što ih dovršim.“

„Hitnula sam grudvu ka njemu, očarano posmatrajući kako njegove šake oblikuju klizače u dubokom snegu i pažljivo iscrtavaju izdužene zavojite stranice sanki. Zapevala sam *Gajda trojku*,* landarajući nogama u ritmu pesme, ali nisam mogla dugo da potiskujem pitanje koje mi je prljilo jezik.“

„Hoćeš li da mi kažeš šta se dešava sa tobom, Vasiliju? U poslednje vreme te skoro uopšte ne viđam. Čula sam... svakojake stvari.“

„Kakve stvari?“

„Sluge pričaju da na ulicama više nije bezbedno.“

„Uvek treba da slušaš šta sluge pričaju, Anočka, odgovorio je on, ponovo se nasmejavši. 'Oni sve znaju.“

* Čuvena ruska romansa. (Prim. prev.)

„Ali mu ja nisam dopustila da me tek tako učutka. 'Reci mi, Vasiliju.“

„On se zagledao u mene, naglo se uozbiljivši. Ona meka smeđa kosa bila mu je sklonjena sa lica, tako da su kosti na njegovom čelu i jagodicama postale još izraženije. Učinilo mi se da je smršao i nešto me je preseklo u stomaku kada sam shvatila uzrok te promene. Vasilij je svoju hranu delio drugima.“

„Da li stvarno želiš da znaš?“

„Da. Imam već dvanaest godina, što znači da sam dovoljno odrasla da čujem šta se dešava. Molim te, Vasiliju, reci mi.“

„Zamišljeno je klimnuo glavom, a onda je počeo da mi priča kako se prethodnog dana na trgu ispred Zimskog dvorca okupilo mnogo bučnih ljudi i kako je neko ispalio hitac. Carski konjanici su banuli među rulju i zavitali sabljama kako bi zaveli red.“

„Ali ovakvo stanje neće dugo potrajati, Ana. Takve stvari su kao vatromet. Fitilj je već upaljen. Samo je pitanje vremena kada će doći do eksplozije.“

„Eksplozije uzrokuju štetu, rekla sam. Bila sam zabrinuta za njega.“

„Iz svog skrovišta među granama bacila sam grudvu pravo pred njegove noge, posmatrajući kako se sneg raspršuje u oblaku beline.“

„Baš tako. Zato ti ovo i govorim, Ana. Zato što hoću da te upozorim. Moji roditelji uopšte neće da slušaju šta im pričam, ali ako smesta ne promene svoj način života, biće... Naglo je zastao.“

„Šta će biti, Vasiliju?“

„Biće prekasno.“

„Mada sam na sebi imala krzneni ogrtač i šubaru, osetila sam kako mi jeza struji uz kičmu. Dok je gledao uvis, ka meni, mogla sam da pročitam patnju na njegovom licu. Brzo sam počela da silazim, sa lakoćom se prebacujući između grana, a kada sam stigla do podnožja, Vasilij je ispružio ruke i ja sam skočila pravo na njih. On me je vešto uhvatio i tada me je zapahnuo miris njegove kose, tako jedar i svež i muževan, kao neka strana teritorija koju sam žarko želela da istražim. Poljubila sam ga u obraz, a on me je privio uz sebe i zavrteo me ukrug, a onda me nežno spustio na sedište sanki koje je izvajao od snega, duboko se naklonivši.“

„Vaša kočija, princezo Ana.“

„Mada mi nije bilo do takvih igrarija, cimnula sam zamišljene uzde, koliko da mu ugodim. *Flik, flik*. Coknula sam jezikom, dajući znak izmaštanom konju, i srebrne sanke su poletele niz šumsku stazu. Jezdila sam preko snega dok se granje savijalo ka meni, šapućući mi svoje tajne. Ali sam se tada naglo osvrnula, skliznuvši zadnjicom preko hladnog sedišta.

Srebrna mesečina

Gde je nestao Vasilij? Spazila sam ga kako se naslanja na tamno stablo javora, pušeci cigaretu, sa onim tužnim izrazom na licu.

„Vasiliju!“; doviknula sam.

On je bacio cigaretu i žar je zašištao na snegu.

„Šta je bilo, princezo?“

„Došao je do mene, ali se nije osmehnuo. Njegove sive oči su bile prikovane za kuću koja je pripadala njegovom ocu, trospratno zdanje sa elegantnim prozorima i visokim dimnjacima.“

„Da li znaš, upitao je, koliko porodica bi moglo da živi u ovakvoj kući?“

„Samo jedna. Tvoja.“

„Grešiš. U ovoj kući bi moglo da živi dvanaest porodica. Možda čak i više, ako bi deca imala zajedničke sobe. Stvari će se uskoro promeniti, Ana. Prošlog meseca je ubijen caričin zli stari čarobnjak, Raspućin, a to je tek početak. Moraš da budeš spremna.“

„Lupila sam ga rukavicom po obrazu i povukla mu krajeve usana na više. Meni to ne smeta. Znaš da volim promene.“

„Znam. Ali tamo napolju postoje ljudi, milioni ljudi, koji neće tražiti promene zato što to vole već zato što nemaju drugog izbora.“

„Misliš na one ljude koji štrajkuju?“

„Da, na njih. Oni su strašno siromašni, Ana. Siromašni i potpuno obespravljani. Ti uopšte ne možeš da zamisliš kako to izgleda, jer si čitav život provela u zlatnom kavezu. Ti ne znaš kako je to kada si gladna i kada ti je hladno.“

„Nas dvoje smo već imali puno takvih rasprava i zato sam znala da je besmisleno da Vasilija podsećam da je i on živio u zlatnom kavezu. Daću im rezervni kaput, ponudila sam. U kolima je.“

„Vasilij mi je uputio osmeh od koga mi je srce poskočilo. Uopšte mi nije bilo žao da se zarad takvog osmeha odreknem svog kaputa. Hajde, idemo po njega, rekla sam, prasnuvši u smeh.“

„Krenuo je preko travnjaka dugim koracima, ostavljajući duboke crne tragove u snegu. Pohitala sam za njim, pružajući noge koliko god sam mogla kako bih svoje krznene čizme spustila direktno u udubljenja koja su ostavila njegova stopala. A dok sam to radila, mogla sam da čujem kako vetar šumi među smrznutim stablima, kao da je nešto slutio.“

Sofija je, prekrštenih nogu, sedela na prljavim podnim daskama, potpuno nepomična. Noć je bila mračna i opako hladna, jer je temperatura neumoljivo nastavila da pada, ali su njeni mišići dotada naučili da se kontrolišu,

Kejt Fernival

a ona je naučila da bude strpljiva. I zato je, kada je jedan radoznali sivi miš čušnuo nos između trulih dasaka na zidu barake, mrdajući brkovima i sevajući sićušnim očima, spremno iskoristila svoju šansu.

Toliko se umirila da nije čak ni disala. Primetila je da je miš nanjušio opasnost, ali je mrva hleba koju mu je ostavila kao mamac predstavljala preveliko iskušenje na mestu na kome su čak i ljudi skapavali od gladi. I zato je to malo divlje stvorenje napravilo poslednju i fatalnu grešku. Miš je potrčao ka mrvi, a Sofijina ruka se munjevito opružila. Miš je jedva stigao da zacijuče i sve je bilo gotovo. Sofija je spustila njegovo majušno telo pored tri ulovljena miša koja su joj već ležala u krilu, a potom je pažljivo prelomila sićušnu mrvu hleba na dva dela, ubacivši jednu polovinu u usta, a drugu vrativši nazad na pod. Tada se ponovo umirila, utonuvši u muklu tišinu.

„Dobro to radiš“, tiho je dobacila Ana.

Sofija je iznenađeno podigla pogled. U pomrčini je nazrela glavu prekrivenu plavom kosom koja je poskakivala i obrise prefinjenog bledog lica koje ju je posmatralo sa jednog od ležajeva.

„Ne možeš da spavaš, Ana?“, upitala je blagim glasom.

„Volim da te posmatram. Uopšte mi nije jasno kako možeš da budeš tako brza. Osim toga, to mi pomaže da skrenem misli sa...“ Slabašno je mahnula rukom. „Sa ovog ovde.“

Sofija se osvrnula oko sebe. Činilo se kao da je pomrčina bila isečena na kriške snopovima blistave mesečine koja se uvlačila kroz uzane pukotine između dasaka na zidovima. U izduženoj drvenoj baraci se tiskalo sto pedeset iznurenih žena koje su, zgrčene na tvrdim zajedničkim ležajevima, sanjale o hrani, ispunjavajući ledeni vazduh svojim hrkanjem i kašljanjem i ječanjem. Ali je samo jedna od njih sedela sa dragocenom gomilicom hrane na svom krilu. Mada je imala samo dvadeset šest godina, Sofija je provela dovoljno vremena u radnom logoru da bi savladala tajne veštine opstanka.

„Jesi li gladna?“, upitala je Anu, razvukavši usne u vragolast osmeh.

„Ne baš.“

„Ne voliš pečene glodare?“

„*Njet*. Bar ne večeras. Slobodno možeš sama da ih pojedеш.“

Sofija je skočila sa poda i nadvila se nad Aninim ležajem, udišući ustajali vonj pet neokupanih i izgladnelih ženskih tela koja su bila opružena preko krevetske daske.

„Ne radi to, Ana“, rekla je strogim glasom. „Ne smeš da se predaš.“ Zgrabila ju je za mišicu i čvrsto je stegla. „Ispod ovog kaputa je ostala samo hrpa kostiju. Predaleko si dogurala da bi sada smela da digneš ruke.“

Moraš da jedeš šta god uspem da ti ulovim, koliko god ti to grozno izgledalo. Čuješ li šta ti govorim? Kako ćeš sutra da radiš ako ne budeš jela?“

Ana je zatvorila oči, okrenuvši lice ka pomrčini.

„Ne pokušavaj da me oteraš, Ana Fjodorina. Nemoj to da radiš. Pričaj sa mnom.“

Usledila je nova tišina koju je remetilo samo Anino ubrzano plitko disanje. Raspomamljeni vetar je čangrljao među daskama na krovu i Sofija je začula prigušenu škripu nekog metalnog predmeta. Jedan od stražarskih pasa je saveseo zalajao na rubu logora.

„Ana“, ljutito je nastavila Sofija, „šta bi Vasilij rekao?“

Na trenutak je zadržala dah. Nikad pre toga nije izgovorila tu rečenicu. I nikad nije upotrebila Vasilijevo ime kao polugu. Anina razbarušena plava kosa je blago poskočila, a krajevi bledih usana su se izvili u osmeh. Bio je to jedva primetan pokret, bledunjava mrlja u tmuni, ali Sofiji nije promakla iskra naprasno preporučene snage koja je sevnula u Aninim plavim očima.

„Hajde, spremi te uboge miševe“, promrmljala je.

„Obećavaš da ćeš ih pojesti?“

„Obećavam.“

„Sačekaj samo da uhvatim još jednog.“

„Trebalo bi da spavaš.“ Ana je stegla Sofijinu ruku. „Zašto se toliko mučiš oko mene?“

„Zato što si mi spasla život.“

Sofija je pre osetila nego videla kako Ana sleže ramenima.

„To je već zaboravljena stvar“, prošaptala je Ana.

„Za mene nije zaboravljena. Neću dopustiti da umreš, Ana, šta god morala da uradim.“ Skliznula je prstima preko njene rukavice, a potom je privukla rubove kaputa i vratila se do svoje busije, pored rupe između dasaka i primamljujuće mrve hleba. Naslonila se na zid, čekajući da podrhtavanje u njenim udovima popusti, sve dok ponovo nije postala potpuno mirna i nepomična.

„Sofija“, prošaptala je Ana, „uporna si kao đavo.“

Sofija se osmehnula u pomrčini. „Da, nas dvoje smo stari znanci.“

3

Sofija se naslanjala na zid barake, ignorišući ledeni vetar koji je duvao između dasaka i osluškujući reči koje su joj i dalje žamorile u umu.

Kejt Fernival

To je već zaboravljena stvar.

Bilo je to pre dve godine i osam meseci, prisetila se, svlačeći rukavicu sa desne šake, rukavicu bez prstiju skrpljenu od niti rasparanih sa ćebeta i punjenja izvučenog iz dotrajalog dušeka. Ispružila je dva prsta i podigla šaku ka licu, zagledavši se u upadljive ožiljke. To unakaženo iskrivljeno meso je predstavljalo trajni podsetnik na ono što se desilo. Ne, ta stvar nikad neće biti zaboravljena.

Sve je započelo kada su im stražari naredili da prestanu da krešu grane sa oborenih stabala i da se prebace na izgradnju puta. Posao je napredovao nemilosrdnim tempom. Mada uopšte nisu znale odakle je taj put kretao i kuda je vodio, pripadnice zatvorskih brigada su bile izložene neumoljivom pritisku, a isto je važno i za čuvare koji su iz dana u dan postajali sve zahtevniji i sve manje skloni praštanju. Kako je vreme odmicalo, u radnoj zoni se dešavalo sve više grešaka.

Sofija je ubrzo zapala u stanje takve iscrpljenosti da joj je um postao rasplinit, a koža na šakama poluraspadnuta, uprkos improvizovanim rukavicama. Njen svet se pretvorio u hrpu kamenja, šljunka i šuta. Iz jutra u jutro, to je bilo sve čemu je mogla da se nada: još kamenja, šljunka i šuta. Čak je i u snu nastavljala da gomila kamenje, da lopatom zahvata krupan pesak i da udara čekićem po granitu sve dok njegova površina ne bi postala potpuno ravna i glatka i dok mišići na njenim leđima ne bi zaboravili kako je izgledao život bez tog potmulog satirućeg bola koji je iz čoveka isisavao poslednju trunku volje, šapućući mu na uho da njegove muke nikada neće proći. Pa ipak, još gore od toga je bilo kopanje kanala, kada je po čitav dan gacala kroz vodu i mulj i kada joj je kičma tako dugo bila ukočena u neprirodno iskrivljenom položaju da joj se činilo da više nikad neće moći da je ispravi. Iščekivanje dnevnog sledovanja se pretvorilo u jedini životni cilj a spavanje u čist luksuz.

„Da li neko od vas strašila ume da peva?“

Taj iznenađujući zahtev je došao od novog stražara koji je bio visok i jednako mršav kao i same robijašice. Stražar je imao dvadeset i nešto godina i lice koje je zračilo oštrom inteligencijom. Kako je takav mladić mogao da završi na takvom mestu, pitala se Sofija. Verovatno je nešto zabrljao na prethodnom položaju, pa su ga poslali tu kako bi okajao svoje grehe.

„Dakle, koja od vas ume da peva?“

Zatvorenice nikada nisu pevale, jer je pevanje odnosilo dragocenu energiju. Osim toga, podrazumevalo se da je prinudni rad trebalo da se obavlja u tišini.

„Dakle, da vas čujem. Jedna serenada bi mi ulepšala dan. Ne mogu više da slušam prokletu lupu koju stvarate tim čekićima.“

Ana je stajala na izdignutoj deonici drobeći kamenje, ali je Sofija primetila kako joj se glava podiže i to joj je bilo dovoljno da prozre misao koja se oblikovala u njenom umu. Ovaj stražar traži pesmu? Što da ne? Mogla bi nešto da mu otpeva. Da, neka stara ljubavna balada bi sigurno...

Sofija je brzo hitnula kamenčić, pogodivši Anu u gležanj. Ana se trgla i skrenula pogled ka njoj. Sofija je stajala na razdaljini od oko tri metra, do kolena utonula u vodu, izvlačeći mulj i kamenje iz kanala. Lice joj je bilo prljavo, zamazano blatom i prekriveno ujedima i znojem. Dan je bio oblačan ali topao, a pošto je bilo letnje doba ruke i noge su im bile obmotane krpama kako bi se zaštitili od komaraca, zbog čega su svi bili mrzovoljni i smoždeni od vrućine. Sofija je odmahнула glavom, usnama oblikujući nemo upozorenje: *Ne radi to*.

„Ja umem da pevam“, dobacio je jedan glas.

Bila je to sitna tamnokosa žena od trideset i nešto godina. Zatvorenice koje su stajale oko nje su je iznenađeno pogledale, jer je ta žena uvek bila ćutljiva i neprijemčiva za bilo kakav razgovor.

„Ja sam op...“ Žena je naglo začutala, shvativši svoju grešku. „Nekad sam *bila* operaska pevačica. Nastupala sam u Moskvi, Parizu, Milanu...“

„*Otlično!* Hajde, otpevaj mi nešto lepo, ptičice.“ Stražar je sklopio ruke oko puške, uputivši joj nestrpljiv osmeh.

Žena uopšte nije oklevala. Sa neskrivenim prezirom je bacila čekić i uspravila se. Dvaput je duboko udahnula i počela da peva. Iz njenog grla je potekla bujica umilnih zvuka, srceparajućih i zadivljujuće lepih. Zatvorenice su, očiju zacakljenih od suza, počele da podižu glavu i da se smeškaju, kao da je njena pesma uspela da vrati život na njihova iznurena lica.

„*Un bel dì, vedremo levarsi un fil di fumo sull' estremo confin del mare. E poi...*“

„To je iz opere *Madam Baterflaj*“, promrmljala je jedna žena, dovlačeći kolica natovarena gomilom kamenja na svoju deonicu.

Dok su iskričave note titrale oko njih poput čarobnog praha, kroz vazduh se prolomio krik upozorenja. Glave su se naglo okrenule. Svi su videli šta će se desiti. Žena koja je prepoznala opersku ariju je nesmotreno spustila kolica na zemlju, prekinuvši posao kako bi mogla da uživa u pesmi, i kolica su se opasno naherila. Svi su strahovali od takvih incidenata, od

Kejt Fernival

mogućnosti da budu zgrmljeni gomilom kamenja koje je sletelo preko ivice izdignutog puta. Čovek koga bi zadesila takva sudbina ne bi imao gotovo nikakve šanse.

„Sofija!“, vrisnula je Ana.

Sofija je bila brza. Do kolena utonula u vodu, teško je mogla da utekne, ali su joj refleksi bili dovoljno dobri da se munjevito izvije i da se skloni sa putanje kamenja. Kamenje se stropoštalo pravo iza njenih leđa, nateravši vodu da zapršti na sve strane.

Ali jedan kamen nije pao u vodu, već se skotrljao sa gomile šuta razbacanog pored novog puta i tresnuo u Sofijinu desnu šaku, preko prstiju koji su stiskali stenovitu ivicu kanala.

Sofija nije isпустиła ni zvuka.

„Vratite se na posao!“, zaurlao je stražar, očigledno uznemiren incidentom koji je izazvao. Ana je skočila u vodu i zgrabila Sofiju za ruku. Vrhovi dva prsta desne šake su joj bili zgnječeni u kašu, a mlaz grimizne krvi je šikljao u vodu.

„Poveži joj povredu“, doviknuo je stražar, dobacivši Ani krpu koju je izvukao iz džepa.

Ana je uhvatila krpu. Bila je prljava, što ju je nateralo da glasno opsuje. „U ovoj proklesoj zabiti sve mora da bude štrokavo.“

„Sve će biti u redu“, utešno je prozborila Sofija dok joj je Ana obmotavala platno oko dva povređena prsta, povijajući ih zajedno kako bi jedan drugom služili kao udloga koja će zaustaviti krvarenje.

„Evo“, rekla je Ana, „uzmi moju rukavicu.“

Sofija je u ustima osećala neki čudan gorak ukus. „Hvala ti“, promrmljala je.

Zagledala se u Anine oči, trudeći se da joj pogled ostane miran, ali je znala da Ani nije promaklo kako se u njemu pomalja neka mračna senka, nešto nalik prvom lepetu krila koja su donosila smrt.

„Sofija“, prozborila je Ana zapovednim tonom, navlačeći prvo svoju, a potom i Sofijinu nakvašenu rukavicu preko povređene šake kako bi je dodatno zaštitila. „Da se nisi usudila...“

Sofija je povukla ruku ka sebi, zagledavši se u štrčecu izbočinu kao da je to bilo nešto što više nije pripadalo njoj. Obe su znale da Sofija ne može izbeći infekciju, jer njeno telo nije dobijalo dovoljno hrane da bi se borilo sa zarazom.

„Nazad na posao, vas dve!“, razjareno je povikao stražar. „Dosta priče!“

„Šta to?“, tiho je upitala Sofija.